

Hotspots Grote Rivieren

Hotspots binnen een samenhangend riviersysteem: omvangrijke aaneengesloten gebieden met hoge natuurkwaliteit, sleutelgebieden voor duurzame populaties

De uiterwaarden van de grote rivieren blijken de laatste 25 jaar bij uitstek geschikt voor het herstel van natuur in Nederland. Inmiddels vormen deze uiterwaarden één groot lint van natuurgebieden langs de grote rivieren. Niettemin liggen er nog grote mogelijkheden voor een verdergaande natuurambitie langs de Grote Rivieren. Door bij meekoppeling van de verschillende functies van het rivierbed de karakteristieke kenmerken van de verschillende riviertrajecten te versterken, kan aanzienlijke winst worden behaald in diversiteit aan fysiotopen en ecotopen, en daardoor in biodiversiteit. Schaal, habitatdiversiteit en -kwaliteit, dynamiek en verbinding zijn daarbij sleutelfactoren.

Er tekenen zich hierbij een aantal hotspots af in het rivierengebied, waar de kansen op versterking van natuur nog groter zijn dan in andere delen van het gebied. Dit heeft zowel te maken met de specifieke kenmerken en de ligging van deze hotspots in het rivierengebied en de omgeving daarvan, als met de inmiddels al gerealiseerde natuur. In deze hotspots zou de ambitie gericht moeten zijn op omvangrijke aaneengesloten gebieden met hoge natuurkwaliteit, die kunnen dienen als kerngebieden voor migratie naar de omringende delen van het rivierengebied. De omvang van de hotspots garandeert veerkracht van de ecosystemen om veranderende omstandigheden het hoofd te bieden.

Naast de vier hotspots zijn twee stapsteengebieden onderscheiden die specifieke kansen bieden voor ecologische samenhang binnen het riviersysteem. De focus op de hotspots en stapstenen vermindert niet de noodzaak van andere maatregelen ter verbetering van de natuur in het gehele rivierengebied, zoals een natuurlijker peilregime in de stuwpanden van Maas en Nederrijn/Lek.

Sleutelfactoren:

schaal

- grote aaneengesloten oppervlakte onverstoorde hardhoutoobossen
- grote oppervlakte ongestoorde rietmoerassen
- grote aaneengesloten grindrivierbedding

habitatdiversiteit

- hardhoutoibos
- zachthoutoibos
- riet-/moerasruigte
- natuurlijk grasland
- geulen/strangen
- actieve oeverwal
- actieve rivierduin
- grind
- kaal zand
- slijk

habitatkwaliteit

- waterkwaliteit en morfologie rivieren/beken
- kwaliteit hoogwatervrij los zand

dynamiek

- zoetwatergetijden (riet-/moerasruigte, slikken)
- opstuwung (riet-/moerasruigte)
- laagdynamisch zoet (riet-/moerasruigte)
- dynamisch zand
- dynamisch grind

- dynamisch stuwbeheer

verbinding

- knelpuntvrije verbinding terrassen - Maasduinen
- knelpuntvrije verbinding rivier - zijbeken
- corridor tussen hotspots: kleinere stapstenen (moerassystemen), in lengterichting rivier
- corridor tussen hotspots, waarbij vooral verbindingen dwars op de rivier van belang zijn

River Six

- zwarte ooievaar
- otter
- grindwolfspin
- roerdomp
- barbeel
- knoflookpad

River Six: 6 indicatorsoorten
- diersoorten waarvoor de sleutelfactoren van doorslaggevend belang zijn
- diersoorten die representatief zijn voor verschillende rivierecosystemen (en de daarbij behorende andere soorten)

DE HOTSPOTS

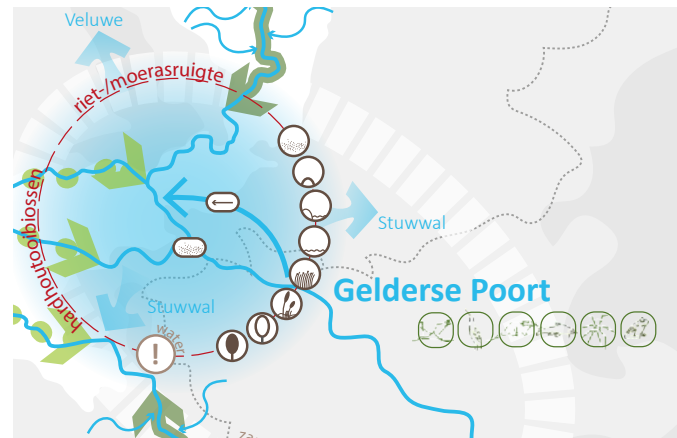
Gelderse Poort

Karakterisering en kansen

Dit gebied op de overgang van de middenloop van de Rijn naar het Nederlandse laagland kan op dit moment al beschouwd worden als de parel van de Nederlandse riviernatuur. Gerichte ontwikkeling van natuurkwaliteiten in het Rijnstrangengebied en de omringende uiterwaarden tot en met de IJsselpoort kan de waarde van deze parel nog aanzienlijk verhogen.

Het vóórkomen van hoogdynamische ecotopen als zandstranden en opstuivende oeverwallen op korte afstand van laagdynamische uiterwaardssystemen en deels binnendijkse wetlands (Groenlanden, Rijnstrangen) en rivier- en rietmoerassen omzoomd door grootschalige en beboste stuwwallen maakt de Gelderse Poort tot een uniek natuurgebied.

Deze hotspot fungeert als brongebied voor migratie en (her)kolonisatie van vele riviergebonden organismen, zoals zwarte populier, grindwolfspin, otter, bever, buidelmee, verschillende dagvlinder- en andere insectensoorten. Mocht de zwarte ooievaar in Nederland gaan broeden dan is er grote kans dat dat in de Gelderse Poort zal zijn. Inclusief de reeds aangewezen Natura2000-gebieden (6100 ha) kan de Gelderse Poort zich ontwikkelen tot een samenhangend gebied van riviernatuur van zo'n 10.000 ha. Punt van zorg – o.m. als gevolg van zomerbederosie – is de afwezigheid van uiterwaarddelen met een middelhoge overstromingsfrequentie, waardoor natte overstromingsvlakten nauwelijks voorkomen.

Actiepunten

- Bij het uitbreiden van natuurlijke habitats kan natuur-inclusieve landbouw een belangrijke rol spelen
- Een betere aansluiting binnendijkse – buitendijkse natuur komt de samenhang van de rivierecosystemen ten goede
- Door de barrièrewerking van de zomerkades op te heffen ontstaan verbeterde condities voor natte overstromingsvlakten
- Door het terugstorten van zand bovenstrooms kan zomerbederosie worden tegengegaan of gecompenseerd
- Eenzijdig aangetakte nevengeulen kunnen beter benut worden voor versterken gradiënten.

IJssel-Vechtdelta

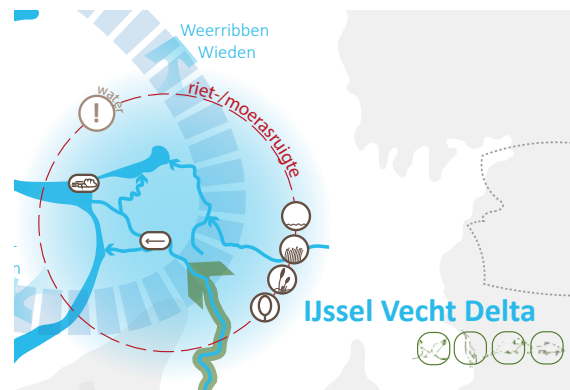
Karakterisering en kansen

De IJsseldelta is een typische laaglanddelta. Deze hotspot biedt grote kansen voor het verbinden en vergroten van arealen wetlands en rietmoerassen tot een grootschalig gebied en voor het versterken van de natuurkwaliteit van soortenrijke moerasvegetaties in samenhang met de ontwikkelingen in Ketelmeer, Zwarte Water, Zwarte Meer en Kampereiland, en verschillende kleinere rivieraftakkingen.

Het gebied vormt tevens de overgang van het rivierengebied naar het IJsselmeer. Opwaaing vanuit het IJsselmeer zorgt voor extra peildynamiek.

Diersoorten die van de grootschalige natuur hier profiteren zijn vele moerasvogels (roerdomp, kwak, buidelmee, lepelaar, maar ook zwarte ooievaar), zeearend, otter, bever en insecten als gouden sprinkhaan.

Deze hotspot kan tot een samenhangend natuurgebied uitgroeien van ongeveer 2500 ha, de nabijgelegen moerasgebieden in Noordwest Overijssel meegerekend tot ca. 15.000 ha.

Actiepunten

- Een aanzienlijke areaalvergroting van natuur kan plaats vinden tussen de rivierarmen
- Moerasnatuur en laagveenontwikkeling kan verder gestimuleerd worden
- Omschakeling naar natuur-inclusieve landbouw (o.m. door natuurlijker peilbeheer) kan de natuur- en landschapswaarden van de gehele IJssel-Vechtdelta sterk ten goede komen
- Meerdere natuurlijk verlopende vertakkingen van de rivieren kunnen bijdragen aan de natuurkwaliteit
- De winddynamiek in de delta kan benut worden voor versterking van natuurlijke oeverprocessen.

Biesbosch

Karakterisering en kansen

De Biesbosch, op de overgang van de rivieren naar de Zeeuwse en Zuid-Hollandse wateren, biedt grote kansen voor ecosystemen van getijdegebonden laaglandrivieren. Door de verbindingen met het nabije veenweidegebied en de grote rietmoerassen is het gebied een leefgebied bij uitstek voor reigerachtigen, ooievaars en otters; de uitgestrekte natte natuur biedt bovendien uitstekende kansen voor vissen en voor vogelsoorten als de zwarte ooievaar, zeearend, visarend en buidelmee.

Anders dan de in IJsseldelta wordt een dagelijkse peildynamiek in stand gehouden door het getij, naast de dynamiek van rivierafvoer en stormvloed van zee. Deze hotspot kan uitgroeien tot een omvang van ongeveer 15.000 ha, aansluitend aan het Nationaal Park de Biesbosch dat 9000 ha omvat.

Actiepunten

- Door optimaliseren van het sedimentbeheer kunnen oeverwallen geactiveerd worden, waarbij de Nieuwe Merwede als sedimentatiebekken functioneert
- Meestromen van nevengeulen kan bevorderd worden als kenmerkend voor getijderivieren
- Terrein m.n. achterin diepere uiterwaarden kan benut worden voor oobosontwikkeling
- Bergse Maas kan belangrijke rol spelen in hoogwaterafvoer, grotere rivierdynamiek
- Ruimte Afgedamde Maas en Eiland bij Alem kan benut worden voor moerasnatuur en oobos

Grensmaas

Karakterisering en kansen

De Grensmaas is het vrij afstromende gedeelte van de Maas op de grens tussen Vlaanderen en Nederland. Het is een riviergedeelte dat gekenmerkt wordt door grindbeddingen en hoge dynamiek van waterstanden en erosie-/sedimentatieprocessen. Omdat de Grensmaas geen scheepvaartfunctie heeft hoeft hier bij kansen voor ontwikkelingen van natuurkwaliteit geen rekening te worden gehouden met bevaarbaarheid.

Bij een optimale samenwerking met de Rivierbeheerder van de Maas in Wallonië, met name om de afvoerdynamiek en sedimenthuishouding te verbeteren, kunnen onnatuurlijke dagelijkse afvoerfluctuaties verminderd worden, de dynamiek van het zomerbed versterkt en de waterkwaliteit verbeterd. Samenwerking met ontgronders en de partners aan de Vlaamse kant van de rivier kan leiden tot betere ecologische samenhang tussen linker- en rechteroever, een beter functioneren van de grinddynamiek en de kwelmilieu's en verbeterde kwaliteit van de natuur in inrichtingsprojecten. Zo kan de Grensmaas een schoolvoorbeeld worden van herstel van riviernatuur, met name ook op het gebied van een rijke vegetatie en dynamiek-gebonden soorten waterfauna, vis (bijv. de barbeel) en amfibieën (bijv. knoflookpad), en insecten als sabelsprinkhanen en dagvlinders (bijv. koninginpage).

Deze hotspot kan zich, inclusief het reeds bestaande Natura2000 gebied van 300 ha

(m.n. het laagwaterrivierbed en enkele uiterwaarden), ontwikkelen tot een omvang van zo'n 2500 ha.

Actiepunten

- Gehele plangebied status natuur toekennen
- Integrale planvorming / afstemming inrichting Vlaanderen
- Aanpassen stuwbeheer Wallonië
- Intensiveren internationaal overleg KRW
- Drempels in rivier verwijderen
- Grindsuppletie toepassen om ongewenste erosie van zomerbed te voorkomen
- Kleiberging benutten voor grondwater-opstuwung.
- Effectief monitoringsprogramma afspreken.
- Samenwerken met België op het vlak van afvoerbeheer en natuurontwikkeling.

TWEE STAPSTEENGEBIEDEN

Sint Andries

Deze stapsteen kenmerkt zich door de nabijheid van de twee grootste rivieren in ons land, Maas en Waal. Hoewel de waterverdeling over deze rivieren volledig gescheiden is, zijn er grote kansen voor het laten ontstaan van een groot aaneengesloten natuurgebied met typische riviervegetaties van diverse overstromingsduren, zowel stroomdalgraslanden als zachthout- en hardhoutoobos.

Dit biedt vestigingsmogelijkheden voor diverse vis- en waterfaunasoorten, en een belangrijke laagdynamische stapsteen voor vele riviergebonden vogelsoorten (bijv. zwarte ooievaar, kwak, visarend) en otter.

Het ontwikkelen van omvangrijke natte natuur op dit grensvlak levert een grote bijdrage aan de netwerkfunctie van het Rijn-Maasdelta, belangrijk voor migratie en duurzame instandhouding van soorten.

Met inbegrip van de reeds bestaande natuur in dit gebied kan hier een stapsteen van samenhangende riviernatuur ontstaan van ruim 2500 ha. Natuurinclusieve landbouw kan een belangrijke rol spelen bij het (deels natte) graslandbeheer en een samenhangende landschapontwikkeling.

Terrassenmaas

De Maasterrassen zijn het resultaat van een zeer specifieke samenhang van morfologische en ecologische factoren.

Grondwater is langs de Terrassenmaas dominant boven rivierwater: heldere, grondwatergevoede kwelgeulen vormen grote kansen voor nieuwe natte natuur op de Maasterrassen, onder andere via herstel van de oude kwelgeulen en realisatie van natuurlijke Maasoeveren en beekmondungen. Daartoe is het behoud van de hoge terrasgronden en terrasranden noodzakelijk. Dit biedt grote kansen aan het herstel van de zeldzame stroomdalflora en hardhoutoobos en biedt ruimte aan soorten als de boomkikker, grote weerschijnvlinder en de knoflookpad.

Gewenst zijn diverse acties: aanleg nieuwe kwelgeulen, retentie vergroten voor verbetering kwelstroom, aanpassen stuwpeilbeheer, bevorderen natuur-inclusieve landbouw, verbinden Niersdal en Lob van Gennep met de Maas, en het voorbereiden van een aanwijzing als Geo-Park voor het gebied.

